

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Навчально-науковий інститут іноземної філології
НДІ "Драматургія", "Brecht-Zentrum"

Академія мистецтв м. Берлін
Архів Бертольта Брехта

Брехтівський науково-дослідний центр м. Аугсбург

Брехтівський часопис

Brecht-Heft

Статті
Доповіді
Есе

**Збірник наукових праць
(Філологічні науки)
№ 6**

Видання здійснено за підтримки департаменту культури та туризму
Житомирської ОДА

Житомир
Житомирський державний університет імені Івана Франка
2018

*Рекомендовано до друку на засіданні Науково-дослідного інституту "Драматургія".
Протокол №1 від 24.05.2018 р.*

Засновник: Житомирський державний університет імені Івана Франка

Ідея та шеф-редактор: доктор філологічних наук, професор Чирков О. С.

Відповідальні редактори: Закалюжний Л. В., Ліпісівський М. Л.

Верстка: Ничипорук Анастасія

Редакційна колегія

Астрахан Н. І. — доктор філологічних наук, доцент (Україна)
Білоус П. В. — доктор філологічних наук, професор (Україна)
Бондарева О. Є. — доктор філологічних наук, професор (Україна)
Васильєв Є. М. — доктор філологічних наук, доцент (Україна)
Віцисла Е. — доктор філологічних наук (Німеччина)
Галич О. А. — доктор філологічних наук, професор (Україна)
Гілесгайм Ю. — доктор філологічних наук, професор (Німеччина)
Горпенко В. Г. — доктор мистецтвознавства, професор (Україна)
Козлов Р.А. — доктор філологічних наук, професор (Україна)
Рихло П. В. — доктор філологічних наук, професор (Україна)
Шевчик Б.Г. — доктор філологічних наук, професор (Польща)

Рецензенти:

Вірченко Т. І. — доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури та компаративістики Київського університету імені Бориса Грінченка

Назарець В.М. — доктор філологічних наук, професор кафедри української мови та літератури Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука

Брехтівський часопис (Brecht-Neft): статті, доповіді, есе: Збірн. наук. праць (філолог. науки): № 6 / Ред. колегія Астрахан Н. І., Білоус П. В., Бондарева О. Є. та ін. — Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2018. — 136 с. (Укр., англ. і нім. мовами).

На обкладинці використано фото портрету «Бертольд Брехт» Сергія Носка (2018 р.).

УДК 821.112.2 - 2.09 (430)

ББК 83.3 (Нім)

Б 87

ISSN 2303-9612

© Житомирський державний
університет імені Івана Франка

ДРАМАТУРГІЧНИЙ ЛЕКСИКОН
ВИПУСК ДРУГИЙ¹: ЛІТЕРА «Б» (БАБА – БЯОБАЙ)

Ідея і концепція д.ф.н., проф. Чиркова О.С.

Наукова редакція д.ф.н., доц. Васильєва Є.М.

Баба (Є. Васильєв)
Байле (Л. Закалюжний)
Байцой (Г. Аманова)
Бакуйя (Є. Васильєв)
Баладна опера (І. Дмитрієва)
Балет (О. Литовська)
Балкон (Л. Закалюжний)
Бальба театр (Л. Закалюжний)
Банцзи (Г. Аманова)
Баоцзюань (Г. Аманова)
Барба (Л. Закалюжний)
Бардити (І. Можарівська)
Барельєфна сцена (Д. Капелюх)
Барокова драматургія (Л. Закалюжний)
Батлейка (О. Анхим)
Батоккіо (І. Можарівська)
Бгава (Є. Реутов)
Бгана (Є. Реутов)
Бедойо (Є. Галицька)
Безпредметні дії (І. Дмитрієва)
Бексан (Є. Галицька)
Бельетаж (Д. Капелюх)
Бельтрамм (І. Можарівська)
Бенефіс (О. Анхим)
Бенікума (Є. Васильєв)
Бенуар ложа (Д. Капелюх)
Берікаоба (О. Анхим)
Бідний театр (Л. Федоренко)
Білий клоун (Є. Васильєв)
Біньбай (Г. Аманова)
Біографічна драма (Т. Вірченко)
Біомеханіка (С. Соколовська)
Біс (Д. Капелюх)
Блазень (Є. Васильєв)
Богема (Д. Капелюх)
Бомолох (Є. Васильєв)
Бонвіван (Є. Галицька)
Братства (Р. Козлов)
Брігелла (Є. Васильєв)
Бродвейські театри (І. Дмитрієва)
Бугаку (Ю. Осадча)
Бугей (Ю. Осадча)
Буккаері (Ю. Осадча)
Буккон (О. Литовська)
Бульварний театр (Л. Закалюжний)
Булюлю (Є. Васильєв)
Бунраку (Ю. Осадча)

---

¹ Перший випуск «Драматургічного лексикону» (літера «А»: Абеле спелен – Аяцурі) надруковано у культурологічному часописі «Ars et scientia (Мистецтво і наука)». № 2. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2016. С. 71–124.

простаком і висміював інших дійових осіб. Набув особливої популярності у давній аттичній комедії. Прикладами Б. у комедіях Аристофана є Дикеполь («Ахарняни»), Тригей («Мир»).

Серед послідовників цього типу в античній та західноєвропейській драматургії – слуги-раби і шахраї Менандра (Онисим) і Плавта (Псевдол), Арлекін в комедії дель арте, слуги комедій Мольєра (Скапен, Сганарель) і Скаррона (Жодле), Труффальдіно у Гольдоні, Фігаро у Бомарше. Прикладом Б. в українській драматургії може бути Шельменко-денщик з однойменної комедії Г. Квітки-Основ'яненка.

Євгеній Васильєв

Бонвіван (франц. bon — добрий, гарний; vivant — жвавий, моторний, рухливий) – театральне амплуа, різновид фата, що позначає принадного молодого гувльісу, легковажного спокусника, схильний до самомилування та граційного кокетування. Жіночий варіант – інженю-кокетт, почасти інженю-лірик. Амплуа з'явилося в ХІХ ст. в рамках жанру салонної п'єси та водевілю. В мелодрамі, на відміну від класичного фату, зустрічається рідко.

В літературознавстві до Б. наближається бульвардье та фланер – безтурботний молодий городянин, що виходить на прогулянку в пошуках пригод; зображується з іронією, а іноді й з сарказмом.

Генетично Б. походить від пародійного варіанту Закоханого (Innamorato). В широкому розумінні Б. – сильно спрощена модифікація архетипу Дон Жуана (наприклад, у Ж.-Б. Мольєра Дон Жуан виступає як Б. у сцені зваблення Шарлотти і Матюрини).

В порівнянні з фатом Б. менш активний. Він переслідує виключно локальні, ситуативні цілі, ніколи не замилюючись над колізією в цілому. Відповідно, він позбавлений притаманних фатові елементів резонерства. Через властиву йому безоглядність у вчинках Б. може опинитися в ролі жертви (князь Звездіч у «Маскарад» Лермонтова). Б. повністю позбавлений інфернального відтінку та властивостей мелодраматичного злодія, які іноді зустрічаються у фата. Його вплив на розвиток подій є ненавмисним. Втілюване за допомогою фігури Б. драматична розбіжність між намірами і наслідками власних вчинків належить до числа онтологічних ознак будь-якого драматичного персонажа. У Б. воно лише доведено до крайнього ступеню.

Б. властива деяка афектація та надуманість поз, жестів, інтонацій (які у фата не так яскраво виражені та почасти спокутувані його емоційністю). Дистанція між актором і образом у цього амплуа не буває підкресленою.

Елемент очуднення властивий йому в такій же мірі, як і інженю-кокетт – існуючи на ледь відчутній межі між награшем, манірністю, та самозамилуванням як властивостями персонажа та іронією актора по відношенню до свого героя. Блискуче володіння сценічною формою, точне відчуття стилю і жанру, гарне почуття ритму, гра з річчю як обов'язковий компонент ролі притаманні Б. та фату в однаковій мірі.

Один з аналогів європейського Б. у східному театрі – шань цзишен («людина з віялом у руці») в традиційному китайському театрі; це молода людина із закрадливим характером, тонкими почуттями, витонченою мовою, який легко підкорює жіноче серце. М'які рухи віяла – його відмітна пластична характеристика. В німецькій традиції терміном «Б.» позначається інше амплуа – молодий наївний закоханий.

Євгенія Галицька

Братства – світські громадські організації, утворені руськими православними міщанами в ХVІ–ХVІІ ст. при парафіяльних храмах передусім задля опору національним та релігійним утискам, здійснюваним польською шляхтою та католицькою церквою. Поєднували в собі традиції церковних Б. і міських корпорацій (гільдій), зокрема цехів. Першим засноване Успенське ставропігійне Б. у Львові (відоме з 1453 р., новий статут ставропігії затверджено 1586 р.), за його зразком – у Вільні, Кам'янці, Могильові, Городку, Белзі, Острозі, Бересті, Перемишлі, Комарні, Мінську, Більську, Любліні, Полоцьку. Сплеск утворень Б. спричинений Берестейською унією 1596 р. (у Києві, Луцьку, Галичі, Любачеві, Дрогобичі, Бережанах, Вінниці, Немирові, загалом більшості міст Галичини, Волині, Поділля та Наддніпрянщини). Занепад Б. у ХVІІІ ст. пов'язаний із переходом епархій в унію та відходом їхніх учасників від громадсько-політичної діяльності.

Б. об'єднували здебільшого заможних міщан (ремісників і торговців) і, виходячи за межі прямих економічних інтересів братчиків, реалізовували передусім громадсько-політичну та культурно-просвітницьку діяльність. Завдання останньої досягалися через заснування братських шкіл і поширення світської освіти здебільшого за зразком колегій єзуїтів (безпосередніх ідеологічних опонентів). Це спричинило поширення на території України в ХVІІ–ХVІІІ ст. спершу декламацій і діалогів, а згодом і оригінальної вітчизняної шкільної драми та шкільного театру. Разом з тим дещо запізнилий форсований розвиток цього мистецтва в Україні та значна вага релігійних питань у діяльності Б. зумовили певний розрив між теорією драми і

літературно-театральною практикою, що полягав у невідповідності змісту п'єс календарно-релігійних циклів настановам Арістотеля, Горация, Ю. Скалігера, Я. Понтана, на яких зворувалися автори українських поетик.

Роман Козлов

Брігелла (іт. Brighella від briga — сварка, неприємність) — маска спритного слуги з італійської комедії *дель арте*.

Маска Б. виникла у Венеції в XVI ст. Її головний зміст складала обман та витівки, зазвичай в інтересах молодого хазяїна та його коханої, проти старого господаря — *Панталоне*, батька або старого, який заважав їх поєднанню. Б. був прагматиком і циніком, головною пружиною всієї інтриги, тримав у своїх руках всі нитки дії. Він походив із Бергамо, говорив на грубому і потішному діалекті, в якому сполучались дотепність та простакуватість. Б. не лише енергійний, але й балакучий. Останнє він пояснює німотою свого батька, який заповідав йому невитрачений капітал промов. Б. нерідко народжує афоризми, сумнівні у моральному сенсі (вкрасти — означає знайти раніше, ніж згубили).

Б. носив білу селянську полотняну сорочку з широкими рукавами. Широкі штани і куртка прикрашались зеленими (або жовтими) позументами (емблема його службового становища). Міг додаватися зелений плащ. Б. також мав кинджал і шкіряний гаманець біля пояса. Його маска була темного кольору з чорними вусами і чорною бородою, що стирчала в усі боки.

Разом зі своїм партнером, простакуватим *Арлекіном*, Б. утворював пару комічних слуг («*дзанні*»), що протистояла парі старих (Доктор і Панталоне) і складала з ними провідний квартет *масок комедії дель арте*. Найповніше зібрання жартів Б. опубліковано А. Дзанноні у Венеції 1787 р.

Серед нащадків Б. у світовій драматургії — персонажі К. Гольдоні (в його комедіях Б. — домовитий, вірний, запопадливий слуга або господар готелю чи трактиру), К. Гоцці (у його ф'ябах повернулася оригінальна маска Б.-спритного інтригана), кмітливі слуги Маріво, Фігаро з трилогії Бомарше тощо.

Свєгеній Васильєв

Бродвейські театри (англ. *broadway* — широка вулиця) — загальна назва групи американських театрів, розміщених на вулиці Бродвей в Нью-Йорку. Нині нараховується близько 40 таких театрів, які зосереджені в театральному кварталі Манхеттена. Подібний тип театрів сформувався наприкінці XIX — XX ст. Приміщення для постановок орендуються

антрепренерами з метою показу спектаклів, частіше всього мюзиклів. Бродвейські театри функціонують на основі антрепризи і орієнтуються на комерційні цілі. Окрім орієнтованості на комерційний прибуток, бродвейські театри не мають постійного репертуару, режисури та складу. З кожним спектаклем набирається нова трупа, і мюзикли тривають доти, допоки приносять фінансовий прибуток. Як тільки відвідуваність падає і постановки не користуються більше успіхом, акторська трупа розпускається. Існують спектаклі, що тривають менше тижня, в той час як є і довготривалі, з них найвідоміші: «Моя прекрасна леді», «Привид Опері», «Кішки» тощо. Часто в подібних постановках приймають участь зірки світового кіно, відомі актори та телеведучі. Таким чином, бродвейські театри нехтують художньо-культурними завданнями мистецтва, поєднуючи в собі розважальний характер з комерційними цілями, на відміну від культурного аспекту, який постає ключовим в традиційних театрах. В межах театрального мистецтва існує премія «Тоні» за досягнення в царині американського театру, яка є еквівалентом «Оскару» в сфері кінематографу або «Греммі» — в музичному мистецтві. Одні з найбільш відомих бродвейських театрів: Шуберт, Маджестік, Амбасадор, Бродхерст, Голландець, Імперіал тощо.

Іванна Дмитрієва

Бугаку (яп. 舞楽; дослівно «танцювальна музика» або «танок і музика») — традиційний японський танок або танцювальна вистава з обов'язковим музичним супроводом, яка протягом століть виконувалася при імператорському дворі та була відома переважно аристократії. Починаючи з XIII ст. вистави Б. стали частиною релігійних обрядів і ритуалів (зокрема буддійських і синтоїстських), але за кілька століть поступилися популярністю іншим видам театралізованих вистав. Наприкінці XIX ст. після реставрації імператорського дому позиції вистав Б. значно зміцнилися, в середині 50-х років XX ст. вони отримали статус «національного культурного надбання», а кількома роками пізніше їх уперше побачили іноземці (перші гастролі відбулися в 1959 р. в США). У наші дні мистецтву Б. навчають у вищих театральних і художніх навчальних закладах країни.

У давнину часто повторюваний декілька разів танок із повільними і точними рухами виконувався на відкритому повітрі або в приміщенні імператорського палацу, згодом також у будівлях синтоїстських або буддійських храмових комплексів. Декорований зеленим